

אבל אם ידוע שהיתה אשת איש, ובאו שנים ואומרים — נתגרשה, ושנים אחרים אומרים — לא נתגרשה:

הרי זו לא תנשא, ואפילו אם נשאת בדיעבד — תצא!

ומקשינן: מאי שנא רישא שאם נישאת לא כג-א תצא, ומאי שנא סיפא שאם נישאת תצא (99)?

ומשינין: אמר אביי: תרגמה, [העמד את הברייתא] בעד אחד.

וכך הוא באור הברייתא: ברישא — אם עד אחד אומר — "נתקדשה", ועד אחד אומר — "לא נתקדשה", כיון שתרוייהו בפנויה קמפסהדי, ולדברי שניהם היתה פנויה קודם שהתקדשה (100), והאי עד, דקאמר — "נתקדשה", הוה ליה עד אחד, ואין דבריו של

ולכן — טענת מיתה, הרי ליכא לברורה מתי מת, ואם אמרו "עכשיו טבע במים", אין אפשרות לברר את הדבר. ולכן אם נישאת לא תצא. (ואירי כשנישאת לאחד מעידיה, כרבנן).

אך טענת גירושין, איכא לברורה, דאמרינן לה — אם איתא דחכי הוה, שעכשיו התגרשת, אחזי לן גיטיך! ואינה נאמנת לומר שאבד לה בזמן כל כך קצר, ולכן אם אינה יכולה להראות את גיטה, תצא (98)!

תנו רבנן: אשה הבאה לפנינו, ואין אנו יודעים האם אשת איש היא, או פנויה, ובאו שנים ואומרים — נתקדשה! ושנים אחרים אומרים — לא נתקדשה!

הרי זו לא תנשא מספק, ואם נשאת — לא תצא.

לכתחילה לא תינשא משום לזות שפתיים), ובסיפא, יש להעמידה בחזקת אשת איש, ולכן אם נישאת תצא?
ותרצו התוספות — דמכל מקום אף ברישא היה לנו לומר שתצא מדרבנן, ולא להעמידה בחזקת פנויה כיון שתרי ותרי ספיקא דרבנן, ומדרבנן אין לנו להעמידה בחזקת פנויה.

100. ויש להקשות, מדוע נזקקנו לומר ש"תרוייהו בפנויה קא מסהדי", והלא אף בלא עדותם שהיתה פנויה אינו נאמן לומר שהתקדשה כיון שאין נאמנים על דבר שבערוה בפחות משני עדים?

ואכן כתבו התוספות, שלאו דוקא נקט, ואין הכי נמי גם בלא עדותם שהיתה פנויה אינו נאמן לומר שהתקדשה.

אך הר"ן הביא לתרץ בשם הרמב"ן — דסוגיין איירי כדעת רב פפא שהמקדש בעד אחד

"הפה שאסר".

אבל לגבי העדים חשיב כשני עדויות נפרדות, ואחר שקיבלנו את עדותו הראשונה שאמר "אשת איש היא", שוב אינו נאמן לומר — "גרשה היא".

98. והקשה הקובץ שיעורים — הרי אכתי יש לה עדים על הגירושין, ומה אכפת לך בכך שיש חזקה שלא הייתה מאבדת את גיטה בזמן מועט, והלא חזקה נגד עדים לאו כלום היא?
ותירץ — שכאן הנדון הוא לגבי ברי דידה, ואם יש חזקה שמשקרת אין רואים את הברי דידה כברי, ועדיין באשם תלוי קיימא, ואסורה להמשיך לחיות עם העד שנישאה לו.

99. הקשו התוספות — והלא ודאי שיש לחלק בין הרישא לסיפא, דברישא יש להעמידה בחזקת פנויה, ולכן אם נישאת לא תצא, (אך

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, דאיפורי!
[נהפוך את דברי הברייתא], ברישא נכתוב
— "ואם נישאת תצא", ובסיפא — "ואם
נישאת לא תצא".

וכן הוא ביאור הברייתא — ברישא — אם
שנים אומרים — "ראיננה שנתקדשה",
ושנים אומרים — "לא ראיננה שנתקדשה",
הרי זו לא תנשא, ואם נשאת — תצא, כיון
שסומכים על העדים שאמרו שנתקדשה.
משום שהעדים שכנגדם אינם מכחישים
אותם, אלא רק אומרים שלא ראוה
שהתקדשה, ולא ראינו אינו ראייה.

ומקשינן: פשיטא שמאמינים לעדים
הראשונים! כיון שמה שאמרו העדים השניים

עד אחד נשמעים במקום שנים. ולכן אם
נישאת לא תצא⁽¹⁰¹⁾.

אבל בסיפא — אם עד אחד אומר —
"נתגרשה", ועד אחד אומר — "לא
נתגרשה", כיון שתרווייהו באשת איש
קמסדה, ולדברי שניהם היתה אשת איש
קודם גירושה⁽¹⁰²⁾, והאי עד דקאמר —
"נתגרשה", הוה ליה עד אחד, ואין דבריו של
עד אחד נשמעים במקום שנים. ולכן אם
נישאת תצא.

עוד תירצה הגמרא:

רב אשי אמר: לעולם אפשר להעמיד את
הברייתא בתרי ותרי, ונתרץ קושיית הגמרא,

בפחות משנים?

ויעויין בפתחי תשובה (אבן העזר, סי' מב')
שהביא דעות, דהא דבעינן בדבר שבערוה שנים,
היינו דווקא היכא שיש חזקה כנגד העד, אך אם
אין חזקה כנגד העד סגי בעד אחד, וצריך לומר
שסברו התוספות כדעות אלו, ולכן הוזקקו
להקשות מחזקת פנויה.

ותרצו התוספות — דאיירי כשידוע שזרק לה
קידושין, ומספקא לן אי נפלו קרוב לו או קרוב
לה, או בגוונא שראו כבר נרות דולקים ומיטה
מוצעת, ואין ידוע אם התקדשה לו בסוף או לא,
ולכן לכתחילה אי אפשר להעמידה בחזקת פנויה
ולהתירה.

102. הקשה הר"ן — הרי כיון ששני העדים
מכחישים זה את זה, ודאי שאחד מהם שקרן,
ואם כן אין כאן אלא עד אחד שהיתה אשת איש,
והיאך נאמן, הלא אין דבר שבערוה בפחות
משנים?

ותירץ — דאיירי כשידוע שהיו גירושין, אלא
דמספקא לן אי נפל הגט קרוב לו או קרוב לה,

חוששין לקידושיו, ולכן אי לאו שהיה עד כנגדו
היינו חוששין לקידושין.

101. ויש להקשות — מדוע לא תנשא
לכתחילה, והרי אין נאמנים על דבר שבערוה
בפחות משני עדים, ועדותו של העד שנתקדשה
לאו כלום היא?

ואין לומר שלא תינשא משום לזות שפתיים,
כיון שלזות שפתיים לא שייכא אלא בתרי ותרי,
או חד נגד חד, משא"כ בנידון דידן. (ע"פ
המהר"ם שיף)

(אכן לדעת הרמב"ן שהובאה בהערה
הקודמת, לא קשיא, כיון שסבירא לן שהמקדש
בעד אחד חוששין לקידושיו, ואינו נאמן אלא
משום שיש עד כנגדו, ולכן בזה יש לחוש ללזות
שפתיים).

ויעויין בתוספות שהקשו באופן אחר —
מדוע לא תנשא לכתחילה, והרי יש לנו
להעמידה בחזקת פנויה?

וצריך לבאר, מדוע לא הקשו התוספות
בפשטות שאינו נאמן משום שאין דבר שבערוה

— "לא ראינוה", אינה ראייה. ומה השמיעתנו הברייתא בדבריה?

ומשנינן: לא צריכא, דאיירי הברייתא כשדירי העדים השניים בהצר אחד עם האשה.

מהו דתימא, — אילולי דברי הברייתא — אם איתא דנתקדשה הרי קלא אית לה למילתא, ובודאי היו שכניה יודעים מכך, ואם אמרו — "לא ראינוה שהתקדשה", הרי ראייה שלא התקדשה.

קא משמע לן הברייתא, דעבדי אינשי דמקדשי בצנעא, ולכן כשאמרו "לא ראינוה", אין הדבר ראייה שלא התקדשה, וסמכין על העדים הראשונים שאמרו "נתקדשה", ואם נישאת שוב — תצא!.

ממשיכה הגמרא לבאר את הברייתא לדעת רב אשי: בסיפא דברייתא — אם שנים אומרים — "ראינוה שנתגרשה", ושנים אומרים — "לא ראינוה שנתגרשה", הרי זו לא תנשא, ואם נשאת — לא תצא. כיון שמה שאמרו "לא ראינוה", אינה ראייה שאכן לא התגרשה, ושמה התגרשה בצנעה, ולא ראוה.

ומקשינן: מאי קא משמע לן בסיפא? הרי פשיטא ש"לא ראינו" אינו ראייה?

ואם תאמר, שהשמיעתנו הסיפא, שאע"ג דדירי העדים השניים בהצר אחד עם האשה, והוה אמינא שאם לא ראו שנתגרשה הווי ראייה שאכן לא התגרשה, ודבר זה השמיעתנו הסיפא ש"לא ראינו", אינו ראייה.

והלא דין זה היינו הך דשמעינן ברישא, ומדוע חזרה הברייתא להשמיענו דין זה בשנית?

ומשנינן: לכך השמיעתנו הברייתא דין זה בשנית, כיון שמהו דתימא דוקא גבי קדושין הוא דאמרינן ש"לא ראינו" אינו ראייה, כיון דעבדי אינשי דמקדשי בצנעא. אבל גבי גירושין, אם איתא דאיגרשא, קלא אית לה למילתא, ואם שכניה לא שמעו שהתגרשה, הווי ראייה שלא התגרשה.

קא משמע לן בסיפא — דעבדי אינשי דמקדשי ודמגרשי בצנעא, ואין ראייה מכך שלא שמעו על גירושיה:.

שנינו במשנה: "ואם משנשאת באו עדים הרי זו לא תצא" כו':

הסתפקה הגמרא: על איזה חלק במשנה נאמר דין זה, רבי אושעיא מתני לה — ארישא דמתניתין, "האשה שאמרה אשת איש אני וגרושה אני נאמנת... ואם יש עדים שהיתה אשת איש... אינה נאמנת", ואהא אמרינן — שאם משנישאת באו עדים, לא תצא.

רבה בר אבין מתני לה אסיפא דמתניתין, "אמרה נשביתי וטהורה אני, נאמנת... ואם יש עדים שנשבית... אינה נאמנת", ואהא אמרינן — שאם משנישאת באו עדים לא תצא.

ומבאר הגמרא את מחלוקתם: מאן דמתני לה ארישא, היינו רבי אושעיא, כל שכן

ובזה נחלקו העדים, ובעדות זו אין הכרח לומר שאחד מהעדים שקרן, כיון שמצוי שטועים

והבא בהא קמיפלגני, דמר [היינו רבה בר
אבין] סבר — כי איתמר דרב המנונא, דוקא
כשאמרה "גירשתני" בפניו, ורק אז נאמנת,
כיון שאינה מעיזה פניה בפני בעלה. אבל
בנדון דידן, דאיירי שאומרת "גירשתני" שלא
בפניו, מעיזה לשקר, ואינה נאמנת. ולכן אף
משנישאת — תצא!

ומר [היינו רבי אושעיא] סבר — שדינו של
רב המנונא שייך אף שלא בפניו. כיון שלא
בפניו נמי אינה מעיזה לשקר. ולכן אם
אמרה "גירשתני" נאמנת.:

שנינו במשנה "ואם משנשאת באו עדים"
וכו':

אמר אבוח דשמואל: הא דאמרינן
"משנשאת" — לא נשאת, נשאת ממש.
אלא כיון שהתירוה לינשא, אף על פי שלא
נשאת בכל אופן אף אם יבואו אחר כך
עדים — תנשא.

ומקשינן: והא "לא תצא" קתני, ומשמע
דוקא כשהיא נשואה לא תצא, אך אם לא
נישאה עדיין, לא תינשא?

ומשנינן: הא דאמרינן "לא תצא", לאו דוקא
כשנשאה, אלא הכונה שלא תצא מהתירה
הראשון, ואפילו אם עדיין לא נשאה ורק
התירוה להנשא, מותרת להנשא לכתחילה,
אפילו אם באו כעת עדים.

דאיירי כשאמרה שלא בפניו, סבר רבי אושעיא
שדעת רב המנונא שלכתחילה לא תינשא, ואם
נישאת בכל אופן — לא תצא, כיון שכדיעבד
סמכינן על החזקה שאשה דייקא ומנסבא.
(תוספות, ועל פי הרמב"ן).
ויעויין בר"ן שהביא מחלוקת ראשונים האם

סובר דקאי אף אסיפא, לגבי שבויה, שאם
באו עדים לאחר שנישאת לא תצא, כיון
דבשבויה הקילו.

ומאן דמתני לה אסיפא, היינו רבה בר אבין,
דוקא בסיפא סבר שם משנישאת באו עדים
לא תצא, כיון שבשבויה הקילו. אבל
ארישא, שאמרה "אשת איש הייתי וגרושה
אני", לא! ואף אם נישאת תצא.

והוינן בה: לימא רבי אושעיא ורבה, בדינו
של רב המנונא, שאמר "האשה שאמרה
לבעלה גירשתני, נאמנת", קמיפלגני.

דמאן דמתני לה ארישא, וסבר שאף אשה
שאמרה "אשת איש הייתי וגרושה אני", לא
תצא, אם באו עדים לאחר שנישאת — אית
ליה את דינו של רב המנונא, ולכן נאמנת
לומר שגרשה, ולא תצא⁽¹⁰³⁾.

ומאן דמתני לה אסיפא, אבל ברישא סבר
שאף אם משנישאת באו עדים, תצא, לית
ליה את דינו של רב המנונא, ומכיון שאינה
נאמנת לומר "גירשתני", אף אם נישאת,
תצא.

ודחינן: לא! דכולי עלמא אית להו את דינו
של רב המנונא, שהאשה שאמרה לבעלה
"גירשתני" נאמנת, משום שאין אשה מעיזה
פניה בפני בעלה.

בדבר זה, ואם כן יש כאן שני עדים כשרים
שמעידים שהיתה אשת איש.

103. אבל לכתחילה לא תנשא, כיון שלא אמר
רב המנונא את דינו אלא כשאמרה בפניו
"גירשתני", כמבואר בהמשך הגמרא, אך בסוגיין

תנו רבנן בברייתא: האשה שאמרה — "נשבית, וטהורה אני, ויש לי עדים שטהורה אני". אין אומרים — נמתין עד שיבאו עדים ואז נתירנה. אלא מתירין אותה מיד.

ואם התירה לינשא, ואחר כך באו אותם עדים ואמרו — לא ידענו. הרי זו לא תצא.

ואם באו עדי טומאה, היינו עדים שנבעלה לשבאי] — אפילו אם יש לה כמה בנים תצא.

מעשה שהיה — בהני שבוייתא דאתין לנהרדעא. [אותן שביות שבאו לנהרדעא כדי שיפדום], אותיב אבוה דשמואל נטורי בהדיהו, [הושיב אביו של שמואל שומרים עליהן כדי שלא יטמאו לשבאים עד שיפדום].

אמר לו שמואל: מה הועלת בשמירתך, והלא עד האידנא שבאו לנהרדעא מאן נטרינהו? ואולי נבעלו עוד קודם לכן?

אמר לו אביו: אילו בנתך הוויין מי הוית מזלול בהו כולי האי? [אילו היו אלה בנותיך האם היית מזלול בהן כל כך], שלא לעשות ככל שביכולתך כדי לשומרן אפילו זמן מועט?!

ואמרינן, שהווי [היו] דברי אבוה דשמואל שאמר לבנו — "אילו היו בנותיך נשבות" — כשגגה שיוצא מלפני השליט, [כלומר, כקללה שיצאה מפיו של צדיק בשוגג, שאפילו על חניס היא באה].

וכתוצאה מכך, אישתביין בנתיה דמר שמואל, ואסקינהו לארעא דישראל. [נשבו בנותיו של שמואל, והעלום לארץ ישראל כדי שיפדום].

וכשבאו הבנות להפדות, אוקמן לשבויינהו מאבראי, ועיילי לבי מדרשא דר' חנינא. [העמידו את שבאיהן בחוץ, ונכנסו לבית מדרשו של רבי חנינא], כדי שלא ידעו שנשבו אלא על פיהן, ויוכלו לטהר את עצמן ולומר "נשביתי וטהורה אני", מדין "הפה שאסר".

הא אמרה — "נשביתי וטהורה אני", והא אמרה — "נשביתי וטהורה אני", ושרינהו רבי חנינא משום "הפה שאסר".

לכסוף, עול אתו שבויינהו. [נכנסו השבאים לבית המדרש, והתגלתה תחבולתן של הבנות].

אמר רבי חנינא: "בנן דמוריין אינון?" [ודאי שבנותיו של אדם גדול הן, שידעו לעשות תחבולה זו כדי לטהר את עצמן].

ואכן, איגלאי מילתא, דבנתיה דמר שמואל הוויין.

אמר ליה רבי חנינא לרב שמן בר אבא שהיה כהן וקרובו של שמואל היה, פוק איטפל בקרובותיך! [צא ושא אחת מבנות אלו, שהרי טיהרנום].

אמר ליה רב שמן לרבי חנינא: האיך אוכל

בפניו נאמנת לומר "גירשתני" אף לכתחילה, או שלכולי עלמא אינה נאמנת אלא בדיעבד כשנישאת, אבל לכתחילה לא תנשא.

לשאתן, והרי יצא הקול שאיכא עדים שנשבו במדינת חים, ושוב ליכא לדין "הפה שאסר", ויאסרו להנשא לכהן, ויהיו בני פסולים (104)?

אמר לו רבי חנינא: כיון שהשתא מיהת ליתנהו קמן, אין לחוש שמא יבואו אחר כך, וכי עדים בצד אסתן ותאסר? [כלומר, עדים בצד צפון ותאסר? ביטוי הוא לומר שאין חוששים לכך].

ומקשינן: טעמא שהתירו רבי חנינא לישא את קרובותיו, משום דלא אתו עדים עדיין, הא אם אתו עדים שנשבת, מיתסרא.

והרי אמר אבוח דשמואל לעיל, שאין צריך שתנשא ממש אלא כיון שהתירוה לינשא אף על פי שלא נשאת הרי היא בהיתרה הראשון, וכאן הרי כבר התרנו את בנותיו של שמואל, ואם כן אפילו אם יבואו עדים עלינו להשארין בהיתרן?

ומשינן: אמר רב אשי: הא דדייקינן שאם

יבואו עדים תאסרנה הבנות, בעדי טומאה איתמר, ובהא מודה אבוח דשמואל שאף אם נישאת תצא. (105).

מתניתין

שתי נשים שהעידו בהן שני עדים שנשבו בין העובדי כוכבים, זאת אומרת: נשבותי (106), וטהורה אני, שלא נבעלתי לשבאי. וזאת אומרת: נשבותי וטהורה אני, אינן נאמנות, ואסורות לכהן משום חשש זונה, משום שמעלה עשו ביוחסין שאע"פ שיש לנו להעמידן בחזקת כשרות שלא נבעלו לגוי, אסרום חכמים. ובזמן שהן מעידות זו את זו שלא נבעלו לשבאי הרי אלו נאמנות, כיון שבשבויה הקילו להתירה על פי עד אחד, אפילו עבד או אשה. ואף על פי שיש לחוש לגומלין, היינו — שמא סכמו ביניהן להעיד אחת על חברתה, מכל מקום קא משמע לן מתניתין דלא חיישינן.

השתיים שבאו לפנינו הוי טהורות.

106. יש שלא גרסו במשנתנו את המילה "נשבותי", שהרי יש עדים שנשבתה, אך בתוספות כתב ליישב הגרסא — שחידשה משנתנו דאף על פי שאין האשה יודעת שיש עדים שנשבת ובהא מעצמה לבית הדין ואמרה נשבותי, אינה נאמנת, שכיון שהדבר ידוע לנו אף בלא דבריה, אין בדבריה משום "הפה שאסר" הוא הפה שהתיר.

ויעויין בשו"ת הרא"ש (כלל סו' סעיף ח') שמבואר בדבריו דסגי אפילו אין עדים כשרים שנשבת רק עדים פסולים, מכל מקום לא אמרינן "הפה שאסר הוא הפה שהתיר".

104. אך אם לא יצא הקול, ודאי שאין לאוסרן משום חשש שמא יבואו עדים. תוספות.

והקשו הראשונים — לפי שהוא אמינא בגמרא, דחיישינן שמא יבואו עדים על שבייתן, למה לנו עדים, והלא ראינו את שבאיהן, ואנן סהדי שנשבו?

וכתב הרמב"ן — שראיית השבאים לא מועילה אלא מכאן ולהבא, אך לשעבר הרי הן בחזקת כשרות, ולכן צריך עדים על שעת השבייה.

105. ואכן יעויין בתוספות במסכת שבת (דף קנד' עמוד א') שלשמואל נשבו שלש בנות, ואחת מהן נטמאה, ונולד ממנה רב מרי בר רחל, אך